

Social Studies Teacher Candidates’ Experiences of Active Citizenship: The Case of Non-Governmental Organizations*

Arife Figen ERSOY†

ABSTRACT. The aim of this study was to investigate social studies teacher candidates’ active citizenship experiences in non-governmental organizations (NGOs). The study was designed based on phenomenological approach. The research data were collected by means of semi-structured interviews, the candidates’ teaching reflective practice reports and journals and then analyzed with interpretative phenomenological analysis technique. The teacher candidates thought that their passive citizenship perception shaped by duties and responsibilities for the state began to evolve into an active and democratic citizenship perception. According to the teacher candidates, their social and moral responsibility and social participation skills are far more improved than their political literacy skills. The teacher candidates personally experienced the social and political roles, services, and social benefits of non-governmental organizations. In addition, the teacher candidates gained an initial experience about active citizenship education activities with NGO’s in social studies. In order to ensure continuity of the gains of teacher candidates regarding active citizenship, various courses should offer activities about NGOs and active NGOs should be determined before the implementation process.

Keywords: Non-governmental organizations, active citizenship, citizenship education, social studies education.

* This study was presented in “Applied Education Congress” in 13-15 September 2012 in Ankara, Turkey.

† Associate Professor. Anadolu University, Faculty of Education, Department of Elementary Education, Social Studies Education, Turkey. E-mail: arifee@anadolu.edu.tr

SUMMARY

Purpose and Significance: Citizenship education is an area of teaching that should be conducted in association with participation and experience in real-life. NGOs are utilized as non-formal learning environments in citizenship education. The aim of this study was to investigate social studies teacher candidates' active citizenship experiences in NGOs.

Method: This study was designed with a phenomenological research based on qualitative research approach. The teacher candidates were offered hands-on practice in NGOs so that they could actively experience and learn active citizenship competences presented as a part of "Citizenship" subject. A total of 47 social studies teacher candidates worked in NGOs for at least 20 hours in an academic term. The research data were collected by means of semi-structured individual/group interviews conducted after their teaching practice, the candidates' reflective teaching practice reports on their practice process and journals. The data were then analyzed with interpretative phenomenological analysis technique.

Findings: The results showed that, the teacher candidates' citizenship competencies improved in NGOs as well as their personal and professional gains. The teacher candidates' passive citizenship perception shaped by duties and responsibilities for the state evolved into an active and democratic citizenship perception. The teacher candidates recognized the social and political roles, services, and social benefits of non-governmental organizations. Moreover, the teacher candidates gained an idea and initial experience about active citizenship education activities that can be carried out in social studies course. On the other hand, during the active citizenship education in NGOs, the teacher candidates had problems due to inefficient involvement of NGOs and inefficient time management.

Discussion and Conclusion: The results showed that NGOs can be used as non-formal learning environments in teacher training for active and democratic citizenship education. The active citizenship competences acquired by the teacher candidates varied according to the overall structure, functions and political effectiveness of NGOs. NGOs generally contribute to citizenship education in social and moral responsibility and social participation aspects. Cooperation with NGOs should be immediately initiated as a part of teaching because they make it possible for teacher candidates to gain awareness and experience of active citizenship and

citizenship education. In order to ensure continuity of the gains of teacher candidates regarding active citizenship, various courses should offer activities about NGOs, active NGOs should be determined before the implementation process and they should cooperated with, and finally teacher candidates should be monitored closely by their professors during teaching practices. NGOs should be open to cooperation with schools in raising active citizens, there should be units in their structure collaborating with students and activities for students about citizenship education should be designed.

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Etkin Vatandaşlık Deneyimleri: Sivil Toplum Kuruluşları Örneği[‡]

Arife Figen ERSOY[§]

ÖZ. Bu araştırma, Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının sivil toplum kuruluşlarında gerçekleştirdikleri etkin vatandaşlık deneyimlerini incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmada fenomenoloji deseninden yararlanılmıştır. Araştırma verileri, yarı-yapılandırılmış görüşmeler, uygulama raporları ve günlükler ile toplanmış ve fenomenolojik analiz tekniği ile çözümlenmiştir. Öğretmen adaylarının edilgen ve devlete karşı görev ve sorumluluk odaklı vatandaşlık algısı etkin ve demokratik vatandaşlık algısına dönüşmeye başlamıştır. Öğretmen adaylarının sosyal ve ahlaki sorumluluk ile toplumsal katılım becerileri siyasal okuryazarlık becerilerinden daha çok gelişmiştir. Öğretmen adayları, STK'ların toplumsal ve siyasal rolleri, hizmetleri ve toplumsal yararlarını bizzat deneyimlemiştir. Ayrıca, öğretmen adayları, Sosyal Bilgiler dersinde sivil toplum kuruluşları ile etkin vatandaşlık eğitimine ilişkin ön deneyim kazanmıştır. Öğretmen adaylarının etkin vatandaşlık kazanımlarının sürekliliğini sağlamak için farklı derslerde STK ile ilgili etkinlikler yapılmalı ve uygulama öncesi etkin STK'lar belirlenmeli.

Anahtar Sözcükler: Sivil toplum kuruluşları, etkin vatandaşlık, vatandaşlık eğitimi, sosyal bilgiler eğitimi

[‡] Bu araştırma, 13-15 Eylül 2012'de Uygulamalı Eğitim Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

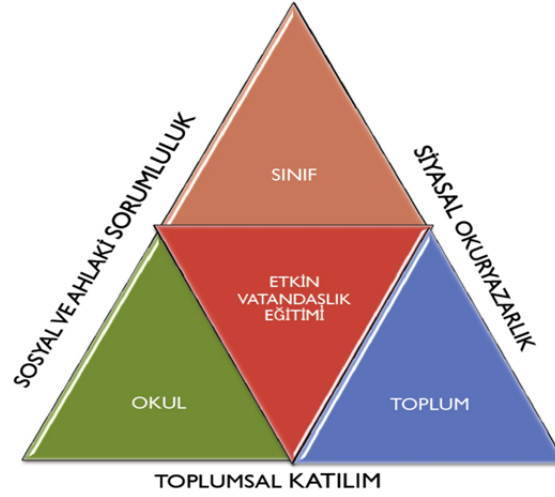
[§] Doç. Dr. Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, Türkiye. E-mail: arifee@anadolu.edu.tr

GİRİŞ

Etkin vatandaşlık, demokratik toplumlarda bireylerin siyasal ve sosyal yaşama etkin katılımıdır. Sosyal yaşama katılım, gönüllü kuruluşlar içinde etkin olarak yer almayı, siyasal yaşama katılım ise, oy vermeyi, siyasal bir partiye katılımı, siyasal alandaki barışçıl gösterilere katılımı ve halk tartışmalarına katılımı içerir (de Weerd, Gemmeke, Rigter ve Van Rij, 2005). Etkin vatandaş, toplumdaki her bireyin siyasal ve sosyal yaşama katılması gerektiğine ve belirli rolleri ve sorumlulukları olduğuna inanan kişidir. Farklılık yaratmak, değiştirmek, topluma katkı getirmek ve adaletsizlikle mücadele etmek etkin vatandaşlık özelliklerindedir. Etkin vatandaş, hem kişisel gelişimine hem de sosyal sorumluluk olarak toplumsal gelişime katkı sağlar. Bu nedenle, etkin vatandaşlık bireysel ve sosyal sorumluluğu içeren toplumsal davranışların birleşimidir (Kallioniemi, Lalor, Misiejuk ve Zaleskiene, 2009).

Sivil Toplum Kuruluşları (STK) toplumsal sorunların çözümü, devlet yönetiminin etkili, verimli ve sorumlu bir yönetime dönüştürülmesi; toplumsal yaşamın “etkin vatandaşlık” temelinde örgütlenmesi; toplumsal kesimler arasındaki ilişkinin demokratik temelde kurulması işlevleri olan ve etkin vatandaşların siyasal ve sosyal sorumluk aldıkları bir yaşam alanıdır (Keyman, 2008). Günümüzde STK’lar vatandaşların daha çok katılımı nedeniyle sayıca artarken aynı zamanda uluslararası düzeyde etkin olmaya başlamıştır. Türkiye özellikle Ortadoğu ve Asya’nın batı bölgesinde STK sayısı açısından en gelişmiş ülkelerden biri olmasına karşın, nüfusu Türkiye’den daha az olan birçok Batı Avrupa ülkesinde çok daha fazla STK bulunmaktadır (Yeğen, Keyman, Çalışkan ve Tol, 2010).

Bireylerin STK’ya katılan etkin vatandaşlar olarak yetiştirilmesi, yerel, ulusal ve küresel düzeyde demokrasinin gelişimi açısından önemlidir. Bu nedenle, ilkokuldan yükseköğretime değin etkin vatandaşlık eğitimine önem verilmelidir. Etkin vatandaşlık eğitiminde önemli noktalardan biri, öğrencilerin toplumda etkin bir birey olmasına olanak sağlamaktır. Bu nedenle, etkin vatandaşlık eğitimi okulla sınırlandırılmayan, diğer alanlarla, gerçek yaşama katılım ve deneyimle ilişkilendirilerek yapılması gereken bir öğretim alanıdır. Bireylerin okul ile yaşam arasında denge kurabilmesi etkin vatandaşlık yeterliklerini kazanması açısından gereklidir (Qualifications and Curriculum Authority [QCA], 1998; Park, 2007; Potter, 2002). Etkin vatandaşlık eğitiminde sınıf, okul ve toplum öğrenme alanı olarak değerlendirilmeli ve birbiri ile ilişkili olarak öğretim etkinlikleri planlanmalı ve gerçekleştirilmelidir (Şekil 1).

Şekil 1. Etkin vatandaşlık eğitiminin boyutları

Vatandaşlık eğitiminde sınıf, okul ve okul dışı etkinlikler planlanırken üç temel boyut olan sosyal ve ahlaki sorumluluk, siyasal okuryazarlık ve toplumsal katılımın göz önünde bulundurulması gerekir. Sosyal ve ahlaki sorumluluk, bireylerin kendi eylemlerinin sonuçlarını, toplumsal getirilerini görerek ve sorumluluğunu alarak hareket etmelerini; siyasal okuryazarlık, bireylerin siyasal ve sosyal bir olguyu bilmesi, tanınması, bu sorun üzerinde etkili düşünmesi, karar vermesi ve çözümüne katkı sağlamasını; toplumsal katılım ise, bireylerin içinde buldukları toplumun gelişmesi için gerekli etkinliklere ve örgütlenmelere katılımını ve sorumluluk almasını gerektirir (QCA, 1998). STK'lar, etkin vatandaşlık eğitiminde okul dışı ve resmi olmayan eğitim ortamları olarak işe koşulmaktadır. Öğrencilerin özellikle toplumsal katılım becerilerini geliştirmek okul dışı örgütlenmelerle işbirliği gerektirir. STK'lar ekonomik, sosyal ve siyasal değişim gibi belirli amaçlar taşıyan öğrenme ortamlarıdır (Gearon, 2006). STK'lar okulların ve öğrencilerin vatandaşlığın gücünü anlamalarına yardımcı olur ve onlara çalıştıkları alanla ilgili bilgi ve materyal sağlar (Park, 2007). STK'lar etkin vatandaşlık eğitiminde toplumsal katılım, siyasal okuryazarlık ve sosyal ve ahlaki sorumluluk alanında katkı sağlar. Örneğin, çevre üzerine çalışan bir STK etkinlikleriyle üyeleri ve halkın çevre bilincini ve tutumunu geliştirerek onlarda sosyal ve ahlaki sorumluluk geliştirir. STK'lar çevre sorunları hakkında bilgi verme, çevre sorunlarına çözüm üretme, çıkarılan çevre yasalarını izleme ve eleştirme gibi etkinliklerle bireylerin siyasal okuryazarlık yeterliklerini artırır. Ayrıca, bireylerin çevrenin gelişimi ve sorunların çözümünde etkin olmalarını sağlayarak toplumsal katılım yeterliklerini geliştirir. Bu kapsamda, birçok ülke okulların STK ile işbirliğini

desteklemeye başlamıştır. Avrupa Konseyi'nin 2010 yılında kabul ettiği Demokratik Yurttaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Bildirgesi'nde STK'lardan demokratik vatandaşlık eğitimi amacıyla yararlanılması önerilmektedir (Avrupa Konseyi, 2011: 11). “Üye ülkeler bu kuruluşları (sivil toplum kuruluşları) ve bunların faaliyetlerini eğitim sisteminin değerli bir parçası olarak kabul etmeli ve bunlara mümkün olduğunda, gereken desteği vermeli ve her tür eğitime katkı sağlayabilecekleri uzmanlık ve bilgi birikimlerinden azami ölçüde yararlanmalıdırlar.”

STK'lardan vatandaşlık eğitimi amacıyla daha çok yükseköğretimde yararlanılmaktadır. STK'lar öğrenciler için özgün ve güncel konularla ilgili gerçek yaşam deneyimi ve uygulama olanağı sunar. Öğrencilerde bütünüyle kuramsal bakışı ortadan kaldırarak sosyal projeler geliştirmelerine yardımcı olurlar. Bunların yanı sıra, öğrencilerin STK'ları ve toplumsal rolünü anlamalarına yardımcı olur. Ayrıca, STK'lar öğrencilerin çatışma ve problemleri çözme becerileri yanı sıra, sosyal ilişkilerinin, empati ve hoşgörü gibi sosyal becerilerinin gelişimine yardımcı olur (Aksit, Hartsmar ve Moraeus, 2008).

Öğretmen eğitiminde STK'larla işbirliği, öğretmen adaylarına etkin vatandaşlık yeterliklerini geliştirmelerinin yanında etkin vatandaşlık eğitimi konusunda deneyim kazandırır. Türkiye'de yapılan araştırmalar, öğretmen adaylarının STK etkinliklerine katılım oranlarının düşük olduğunu, siyasal etkinliklere katılan öğretmen adaylarının demokratik tutum düzeylerinin, katılmayanlara göre daha yüksek olduğunu (Akın ve Özdemir, 2009; Karahan, Sardoğan, Özkaymaklı ve Dicle, 2006), geleneksel vatandaşlık algısına sahip öğretmen adaylarının sosyal-etkin vatandaşlık algısına sahip olanlardan daha az STK'lara katıldıklarını (Doğanay, 2009) göstermektedir. Bu sonuçlar, Türkiye'de öğretmen adaylarının STK'lara katılım ve etkin vatandaşlık yeterlikleri konularında eksiklikler olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, öğretmen eğitiminde STK'larla işbirliği yapılarak öğretmen adaylarının etkin vatandaşlık yeterliklerinin geliştirilmesi önem taşımaktadır.

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının vatandaşlık eğitiminde, STK'larla işbirliği önemli bir öğedir. Sosyal Bilgiler eğitiminin amacı, demokratik toplumlarda gençleri etkin vatandaşlar olarak yetiştirmektir (National Council for the Social Studies [NCSS], 1992). 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın vizyonu “... demokratik değerlerle donanmış, ... sosyal katılım becerileri gelişmiş, ... sosyal yaşamda etkin ve üretken, haklarını ve sorumluluklarını bilen Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları yetiştirmek” olarak belirtilmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2005: 45). Ayrıca, programda yer alan “Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler” öğrenme alanında STK'lara ilişkin içerik bilgisi verilmektedir. Programa göre Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, öğrencileri STK'lar ve onların toplumsal ve siyasal rollerine ilişkin bilgilendirmeleri, duyarlık oluşturmaları ve STK'lar

konusunda etkinlik yapmaya yönlendirmeleri beklenmektedir. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin etkin vatandaş yetiştirmek için istenilen eğitimi verebilmesi için, STK'lar konusunda bilgi ve deneyimleri olmalıdır.

STK'lar öğretmen eğitimine dersler açarak ve materyal geliştirerek katkı sağlamaktadır (Kallioniemi, Lalor, Misiejuk ve Zaleskiene, 2011). Finlandiya, İrlanda, Litvanya ve Polonya'da STK ve öğretmen eğitimcileriyle yapılan araştırmada, bazı STK'ların Finlandiya'da ve İrlanda'da öğretmen eğitimine uygun program ve materyaller geliştirdikleri belirlenmiştir. STK'lar, öğretmen eğitiminin STK çalışmalarıyla ilişkili olduğunu ve etkin vatandaşlık için yeni bir kültür oluşturulmasına katkı sağladığını belirtmiştir. Öğretmenler ise, STK'lar arasındaki ilişkinin önemli ve gerekli olduğunu, özellikle kuram ile uygulamayı birleştirmesi açısından önemli bulduklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca, öğrencilerin bir problemin sadece kuramsal değil aynı zamanda sosyal ortamda görmelerine olanak sağladığını, eğitim kurumları ile toplum arasındaki ilişkiyi güçlendirdiğini ve yükseköğretim kurumlarının uluslararası proje geliştirmelerine olanak sağladığını vurgulamışlardır. Ayrıca, öğretmenler öğrencilerin edindikleri bilgileri günlük yaşamlarında kullanabildiklerini, toplumda STK'ların rolleri hakkında bilinçlendiklerini, ileride öğretmen olarak STK'ların farkında olacağını ve öğretimlerini bu boyutta geliştirebileceklerini belirtmiştir (Kallioniemi ve diğ., 2009). Bazı STK'lar, öğretmenlere hizmet-içi eğitim de vermektedir. STK'da hizmet-içi eğitim alan öğretmenlerin diğer öğretmenlere göre öğretim uygulamalarının daha etkili olduğu, eylemci ve dönüştürücü oldukları (Jagannathan, 2003) ve sınıfta ve okulda demokrasi ve insan haklarına ilişkin gelişme olduğu belirlenmiştir (Bajaj, 2011). Etkin vatandaşlık eğitimi için STK'larla işbirliğinde, öğretim programlarına uyarılmanın zor olması, kurumsal direnç, program dışı bir etkinlik olarak görülme olasılığı, uygulamadan çok kurama odaklanma ve öğretim elemanlarının akademik çalışmalarının yoğunluğu yaşanabilecek kimi sorunlardır. Diğer yandan, STK'larla işbirliği yapan öğretmenler, iyi bir deneyim kazanır, kendi programları için sorumluluk alır ve ders içeriği üzerinde daha fazla etkili olur (Aksit ve diğ., 2008). Ancak, okullarda program dışı etkinliklere ilgi gösterilmemesi STK'larla işbirliğinin önünde bir engel oluşturabilmektedir (Park, 2007).

Farklı ülkelerde ve Türkiye'de öğretmen eğitiminde STK'larla işbirliği çalışmaları daha çok "Topluma Hizmet Uygulamaları" kapsamında yapılmaktadır. Ancak, her topluma hizmet uygulamasında STK'lar işe koşulmayabilir. Örneğin öğrenciler, STK'lar ile işbirliği yapmadan kitap toplama kampanyası gibi kendi planladıkları bir projeyi gerçekleştirmektedirler. Bu bağlamda, topluma hizmet uygulamalarıyla STK uygulamaları benzer görülmesine karşın etkinlikleri ve sonuçları açısından farklılıklar içermektedir. Bu bağlamda, Türkiye'de topluma hizmet

uygulamalarıyla ilgili birçok araştırma yapılırken (Ayvacı ve Akyıldız, 2009; Elma, Kesten, Kıroğlu, Uzun, Dicle ve Palavan, 2010; Özdemir ve Tokcan, 2010), doğrudan STK'larla işbirliği konusunda yeterli araştırma olmadığı görülmektedir. Bu araştırma öğretmen eğitiminde doğrudan STK işbirliğine odaklanmaktadır. Araştırmada STK'lar ve vatandaşlık eğitimi arasındaki bağ, öğretmen adaylarının deneyimine dayalı olarak incelenmiştir. Türkiye'de STK'larla vatandaşlık eğitimi amacıyla yapılabilecek işbirliği uygulamalarından elde edilen kazanımlar ve karşılaşılan sorunlar ortaya çıkarılmıştır. Bu araştırmanın vatandaşlık eğitiminde STK'ların rolünü açıklaması ve STK'larla öğretmen eğitimi kurumlarının vatandaşlık eğitimi amacıyla gerçekleştirecekleri ortak çalışmalara katkı getirmesi beklenmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırma, Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının STK'larda gerçekleştirdikleri etkin vatandaşlık deneyimlerini incelemeyi amaçlamaktadır. Bu amaçlar doğrultusunda şu sorulara yanıt aranmıştır:

1. Öğretmen adaylarının STK deneyiminin vatandaşlık yeterliklerine katkısına ilişkin algıları nelerdir?
2. Öğretmen adaylarının STK deneyiminin mesleki gelişimine katkılarına ilişkin algıları nelerdir?
3. Öğretmen adaylarının STK deneyimi sürecinde yaşadıkları sorunlara ilişkin algıları nelerdir?
4. Etkin vatandaşlık eğitiminde öğretmen eğitimi kurumları ve STK'ların rollerine ilişkin algıları nelerdir?

YÖNTEM

Araştırma Deseni

Bu araştırma fenomenolojik desende gerçekleştirilmiştir. Bu desende, bireylerin algıları ve görüşleri yaşadıkları deneyimler ve ortama göre değerlendirilir (Creswell, 2007; Moustakas, 2004). Bu araştırmada öğretmen adaylarının STK deneyimleri ayrıntılı olarak yarı-yapılandırılmış görüşmelerle incelendiği için fenomenolojiden yararlanılmıştır.

Uygulama Süreci

Bu araştırma, "Vatandaşlık Bilgisi" dersinde öğretmen adaylarının etkin vatandaşlık yeterliklerini uygulama olanağı sunulması, yaparak yaşayarak öğrenmeleri ve deneyim kazanmaları amacıyla gerçekleştirilmiştir. Böylece,

kuram ve uygulama arasındaki boşluğun doldurulması ve öğretmen adaylarının örnek bir uygulama deneyimlemesi amaçlanmıştır. Sosyal yapılandırmacı öğrenme kuramına dayalı olarak gerçekleştirilen bu çalışmada, öğretmen adaylarının içinde bulunduğu STK ve gönüllü kişilerden elde edinilen bilgilerin etkin vatandaşlık yeterliklerine katkı sağlayacağı düşünülmüştür.

Çalışmada, Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarına 2010-2011 öğretim yılı bahar dönemi “Vatandaşlık Bilgisi” dersinde bir dönemde (en az 20 saat) bir STK’da çalışmaları istenmiştir. Öğretmen adaylarına bir STK’nın çalışma süreçlerini tanımaları için gözlem yapmaları ve gönüllü oldukları etkinliklerine katılmaları istenmiştir. Öğretmen adaylarına STK’ların seçiminde bir yönlendirme yapılmamış, araştırmaları ve ilgilerine göre seçim yapmaları istenmiştir. Çalışmaları sonunda STK’yı tanıtan ve kendi deneyimlerini yansıtan bir rapor yazmaları ve günlük tutmaları istenmiştir. Bu rapor dönem sonu sınavı olarak değerlendirilmiştir. Günlük ise, öğretmen adaylarının yaşadıkları deneyimi ve sorunları yansıtmaları amacıyla kullanılmıştır.

Katılımcılar

Bu çalışmaya Sosyal Bilgiler öğretmenliği programı 2. sınıfta öğrenim gören 26’sı erkek, 21’i kız toplam 47 öğretmen adayı katılmıştır. Öğretmen adaylarının çoğunluğu ilçe ve köy gibi küçük yerleşim birimlerinden gelmiş olup, ailesinin geliri 3000 TL altındadır ve anne ve babaların eğitim düzeyi ilköğretimdir. Öğretmen adaylarından sadece 2’si daha önce bir sivil toplum kuruluşunda kısa süreli çalışmalara katılmış, bir öğretmen adayı üye iken, 44 öğretmen adayı sivil toplum kuruluşlarına ilişkin daha önce bir deneyim yaşamamıştır (Tablo 1).

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma verileri, öğretmen adaylarıyla uygulama sonrasında gerçekleştirilen yarı-yapılandırılmış görüşmeler, bireysel/ grup görüşmeleri, öğretmen adaylarının dönem sonu sınavı olarak teslim ettikleri raporlar ve günlükleri ile toplanmıştır. Bir STK’ya bir öğrencinin katılması durumunda bireysel görüşme, grup olarak katılması durumunda grup görüşmeleri yapılmıştır. Yaklaşık 45 dakika süren görüşmelerde öğretmen adaylarına şu sorular yöneltilmiştir:

1. Sivil toplum kuruluşunda çalışmak size neler hissettirdi?
2. Bu sivil toplum kuruluşunda edindiğiniz deneyimlerinizden bir vatandaş olarak neler kazandığınızı düşünüyorsunuz?
3. Bu sivil toplum kuruluşunda edindiğiniz deneyimlerinizin mesleğinize nasıl bir katkı sağladığını düşünüyorsunuz?

4. Bu sivil toplum kuruluşundaki deneyiminiz sürecinde yaşadığınız sorunlar nelerdir?

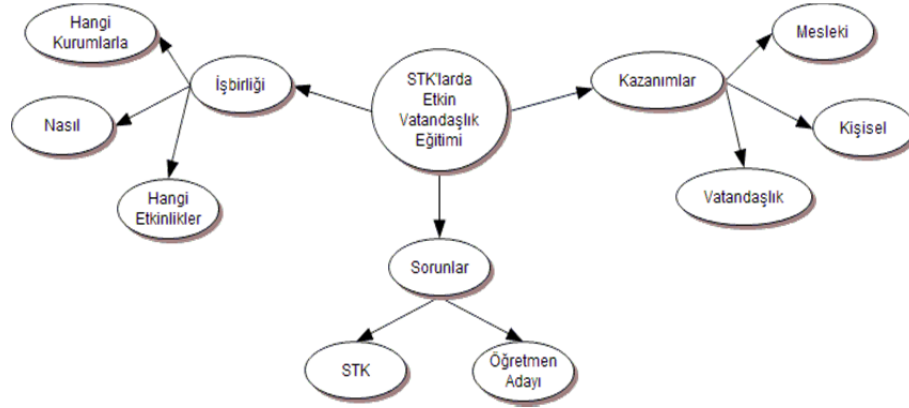
Verilerin analizinde yorumlayıcı fenomenolojik analiz tekniği kullanılmıştır (Creswell, 2007). Önce, görüşme verileri, daha sonra günlükler ve raporlar üzerinde görüş ve algıları belirten önemli cümleler belirlenmiş ve bunlar temalar altında toplanmıştır. Bulgular tema ve alt tema başlıkları altında sunulmuş, görüşme, günlük ve raporlardan alınan doğrudan alıntılarla desteklenmiştir. Verilerin analiz sürecinde araştırmacı ile bir eğitim uzmanı birlikte çalışmışlardır.

Tablo 1. Öğretmen Adaylarının Kişisel Özellikleri

Kişisel özellikler	f
Cinsiyet	
Kadın	21
Erkek	26
Yaş	
19-20	18
21-22	22
23 ve üzeri	7
Annenin eğitim Durumu	
Okuryazar değil	8
İlköğretim	35
Ortaöğretim	3
Yükseköğretim	1
Babanın eğitim durumu	
İlköğretim	34
Ortaöğretim	9
Yükseköğretim	4
Yaşamını geçirdiği yer bölge	
Köy ve ilçe	32
Kent	15
Ailenin mesleği	
Anne	
Ev hanımı	43
Memur	3
Serbest meslek	1
Baba	
Memur	6
Serbest meslek (işçi, çiftçi, esnaf ve diğer)	41
Ailenin gelir düzeyi	
1000 TL altı	20
1001 TL ile 3000 TL arası	18
3001 TL ve üzeri	9

BULGULAR

Öğretmen adaylarının STK'larda etkin vatandaşlık eğitimine ilişkin deneyimlerinden elde edilen bulgular Şekil 2'de görüldüğü gibi; işbirliği, kazanımlar ve sorunlar olmak üzere üç temada toplanmıştır.

Şekil 2. Öğretmen Adaylarının STK'lardaki Etkin Vatandaşlık Deneyimi

STK'larla İşbirliği: Kimlerle, Neden ve Nasıl İşbirliği Yaptık?

Öğretmen adayları, 6 dernek, 5 vakıf ve 1 sendikada çalışmıştır. 18 öğretmen adayı eğitim, 17 öğretmen adayı çevre, 9 öğretmen adayı afet ve kurtarma, 2 öğretmen adayı sağlık ve 1 öğretmen adayı da sosyal sorumluluk alanında etkin olan STK'larda bulunmuşlardır. Buna göre, öğretmen adayları daha çok eğitim ve çevreyle ilgili STK'ları tercih etmiştir.

Tablo 2. Öğretmen Adaylarının STK'lar İle İşbirliği Sürecine İlişkin Görüşleri

STK işbirliği süreci	f	%
STK tercih nedenleri		
İlgi alanı	22	47.0
Mesleki gelişim	17	36.1
Önceki bilgi ve deneyimleri	6	12.7
Çevresinin etkisi	2	4.2
STK tercih biçimi		
Öğretmen adayı	21	44.6
Öğretim elemanı	14	29.7
STK'da katıldıkları etkinlikler		
Konferans ve seminer	38	80.8
Tartışma ve sohbet etme	25	53.1
Belgesel ve film izleme	16	34.0

Öğretim	15	31.9
Projeler	11	23.4
Gezi	9	19.1
Sergi ve yarışma	8	17.0
Kampanya	7	14.8
Organizasyon düzenleme	4	8.5
Toplantı ve yemekler	4	8.5
Protesto yürüyüşü	4	8.5
Basın açıklaması	4	8.5
Araştırma	2	4.2

Öğretmen adayları, STK ile işbirliğinde, tercih nedenleri, tercih biçimi ve katıldıkları etkinliklere ilişkin görüş belirtmişlerdir (Tablo 2). Öğretmen adayları, çalışacakları STK'lara ilgi alanı, mesleki kaygıları, önceki deneyimleri, çevresinin etkisi ve STK'nın siyasal durumuna göre karar vermiştir. Kırsal kökenli bir öğretmen adayı, "Yetişme tarzıyla ilgili... sürekli doğa ile iç içe büyüdüm... Doğal alanları gezmek ve doğa için bir şeyler yapmak doğal değerler için uğraşmak hoşuma gidiyor" diyerek, yaşadığı depremlerden etkilenen bir öğretmen adayı ise "Ben iki deprem yaşamıştım ve o kuruluşa üye olmak istiyordum zaten. Ama oturduğum yerde bir kuruluş olmadığı için olmamıştım. Eskişehir'e gelince sizin sayenizde [dersin gereği olarak] gittim ve üye oldum." diyerek STK seçme nedenini açıklamıştır. Bazı öğretmen adayları mesleki gelişimlerine katkısı olacak STK'ları seçtiğini "Bize faydalı olsun. Bölümümüzle hangisi alakalı ise ona gitmeye çalıştık" sözleriyle açıklamıştır. Bazı öğretmen adayları, çalışacakları STK'yı seçerken daha önce tanıtımlarına ve konferanslarına katıldığını, televizyonda izlediğini ve Türkçe gibi derslerde adının geçtiğini gerekçeler arasında sunmuştur. Kararsızlık yaşayan bazı öğretmen adayları ise; "Amcam çalışıyor, o söyledi", "Komşum üye ondan duydum" gibi sözlerle çevresindekilerin önerisiyle STK seçmiştir. Bazı öğretmen adayları siyasal olarak etkin STK'ları tercih etmekten kaçınmıştır. Genelde Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki illerden gelen öğretmen adayları sendikayı tercih ederken; Ege ve İç Anadolu Bölesindeki illerden gelenler sendikada çalışmaktan çekinmiştir. Ege Bölgesinden bir öğretmen adayı, "Diğer kuruluşlar siyasi amaçlara hizmet ediyormuş gibi, o yüzden biz bunu seçtik" diyerek sendikayı neden seçmediğini siyasal olmakla ilişkilendirmiştir. Sendikada çalışan bir öğretmen adayı, diğer arkadaşlarının özellikle sendikalardan çekindiklerini şöyle belirtmiştir: "Öğrencide korku var, sendikaya üye olma korkusu var. Kafalarında bir ön yargı var. Sendikalar kötü, gerek basın olsun gerek toplum öyle yetiştiriliyor... Hakların savunması sonucunda çektiği sıkıntılar var insanlar bunu göze alamıyor..." Sendikayı tercih eden öğretmen adayları ise,

sendikanın yararlarını gördüklerini ve öğretmenlerin sendikalı olması gerektiğini düşündükleri için sendikayı tercih ettiklerini söylemiştir.

Öğretmen adayları, çalışılacak STK'nın seçilme yöntemine ilişkin kendilerinin tercih yapması ve öğretim elemanın yönlendirmesi biçiminde iki farklı görüş belirtmiştir. STK'yı öğretmen adayının kendisi seçmeli diyenler, hem kendi ilgisi doğrultusunda seçim yaptıklarını hem de seçim yaparken karar verme, araştırma yapma, iletişim kurma ve sorumluluk alma becerilerini kazandıklarını düşünmektedir. Örneğin, bir öğretmen adayı, "Ben kendi planlamamı yaptım... Kendi yolumu çizmem bana bir yerde hayatımı çizdirdi. Yol göstermemeniz mantıklıydı kabuğumuzun dışına çıkmamız lazım onu yaptık" derken başka bir öğretmen adayı; "İlk gittiğimiz dernek işlevsel değildi... Belirli bir araştırma yapılınsın ve işlevsel derneklere gidilsin. Siz etkin olan sivil toplum kuruluşlarını belirleyin içinden öğrenciler seçsin" diyerek öğretim elemanın önereceği STK'ların seçilmesini istemektedir.

Öğretmen adaylarının katıldıkları etkinlikler STK'nın çalışma alanına göre çeşitlik göstermektedir. Bu etkinlikler; konferans, seminer, belgesel film izleme, öğretim, projeler, araştırma, organizasyon, sergi, yarışma, kampanyalar, toplantı ve yemekler, gezi, protesto yürüyüşü ve basın açıklamasıdır. Konferansa katılma, eğitim seminerleri birçok STK'da yapılan ortak etkinliktir. Öğretmen adayları STK'ların ilgilendiği konularda konferanslara katılmıştır. Bazı STK'lar, öğretmen adaylarına çeşitli konularda öğretim etkinlikleri ve eğitim seminerleri düzenlenmiştir. Bazı öğretmen adayları STK'larda belgesel-film izleyip ardından tartışmalar yapmıştır. Özellikle eğitim alanındaki STK'larda çalışan öğretmen adayları, ilköğretim öğrencilerine yönelik eğitim etkinliklerine katılmıştır. Bu etkinlikler, çeşitli dersler için etüt etkinliklerinden, satranç, tenis gibi sosyal etkinliklerden oluşmaktadır. Öğretmen adaylarının STK'larda katıldıkları diğer bir etkinlik projelerdir. Öğretmen adaylarının projelerde yer alması STK'nın bu konudaki istekliğine kalmıştır. Birçok STK'da farklı projeler yürütülmekteyken öğretmen adayları sadece izin veren STK'ların projelerine katılım sağlayabilmişlerdir. Benzer durum STK toplantılarında da olmuştur. Bazı STK'lar yönetim kurulu toplantılarını öğretmen adaylarına haber vermiş ve katılmalarını sağlamıştır. Öğretmen adayları, basın açıklaması, yürüyüş yapma ve kampanya çalışmaları gibi etkinliklere daha çok siyasal alanda etkin olan sivil toplum kuruluşlarında katılabilmıştır.

Kazanımlar: Neler Öğrendik?

Öğretmen adaylarının kazanımları vatandaşlık, demokrasi ve insan hakları, mesleki ve kişisel alanda yoğunlaşmaktadır (Tablo 3). Vatandaşlık ve insan hakları kapsamında, etkin vatandaşlığın anlamı ve içeriği,

STK'ların siyasal, sosyal ve toplumsal rolleri, işleyişi ve yapısı öğrenilmiştir. Öğretmen adaylarının çoğunluğu, vatandaşlığı daha çok askere gitmek, oy ve vergi vermek gibi devlete karşı sorumluluk olarak algılamak bu çalışmadan sonra topluma ilişkin sorumluluklarını fark ettiğini "Sorumluluk almayı... insanlara karşı sorumlu olduğumu öğrendim", "Bireysel vatandaşlık sorumluluğunu geliştirdi bende. Sadece bu dünyada kendimin yaşamadığını anladım" ve "Vatandaşlık derken içine oy kullanma, askerlik yapma geliyordu şimdi içine insanlara yardım etme sosyal şeyler de geliyor aklıma" sözleriyle belirtmiştir.

STK'ların yapısını ve işleyişini öğrendiklerini, farkındalık kazandıklarını ve önyargılarının ortadan kalktığını söyleyen öğretmen adayları daha önce STK'da bulunmadıklarını ve çevrelerinde STK'da çalışan kişiler olmadığını vurgulamıştır. Öğretmen adayları "Benim için sivil toplum kuruluşu kapalı bir kutuydu. Sadece isimlerinden haberdardım", "STK deyince hiç bir fikrimiz yoktu. Ne yapar nasıl yapar hiç de ilgilenmiyordum açıkçası ama içine katılınca, haberlerde hemen gözüme çarpıyor, afişlerde dikkatimi çekiyor artık" diyerek farkındalık kazandıklarını söylemiştir. Bazı öğretmen adayları; "Çıkar amaçlı olduklarını düşünüyordum", "Sivil toplum örgütleri sadece toplantı yapan konferans veren sıkıcı yerler olarak düşünüyordum" ve "İşe yaramaz olduklarını sanıyordum" görüşleriyle STK'lara karşı önyargılarının kalktığını belirtmiştir.

Tablo 3. Öğretmen Adaylarının STK Deneyiminden Edindikleri Kazanımlara İlişkin Görüşleri

Kazanımlar	f	%
Vatandaşlık, demokrasi ve insan hakları kazanımları		
Sivil toplum kuruluşlarının yapısı ve işleyişini öğrenme	32	68.0
Sosyal sorumluluk alma becerisi geliştirme	27	57.4
Etkin vatandaşlığın anlamı ve içeriğini öğrenme	24	51.0
Sivil Toplum Kuruluşlarına duyarlık	21	44.6
Sosyal sorunlardan haberdar olma	20	42.5
Sivil toplum kuruluşları hakkında bilgi edinme	17	36.1
Farklı bakış açılarını görme ve empati geliştirme	12	25.5
Toplumsal dayanışma ve örgütlenmenin önemini fark etme	11	23.4
Sivil Toplum Kuruluşlarına ilişkin önyargıların ortadan kalkması	7	14.8
Siyasal konularda bilinçlenme	4	8.5
Mesleki kazanımlar		
Sivil toplum kuruluşlarındaki deneyimlerini ve bilgilerini öğrencilere aktarma	35	74.4
Kuram ve uygulama arasında bağ kurma	24	51.0
Öğretim becerisi kazanma	20	42.5
Sivil toplum kuruluşları ile birlikte öğretim etkinliği tasarlama	18	38.2

Kişisel kazanımlar

İletişim ve sosyalleşme	41	87.2
Kendini ifade etme ve özgüven kazanma	37	78.7
Genel kültür ve bilgi edinme	31	65.9
Edindiği bilgileri günlük yaşamına geçirme	12	25.5
Sürekli gelişim ve değişimi fark etme	8	17.0
Mutlu ve huzurlu olma	5	10.6

Öğretmen adayları bu çalışmayla STK'ların toplumsal ve siyasal önemini öğrenmiştir. Öğretmen adayları STK'ların toplumda sadece sorunların çözümünde rol oynamadığını, aynı zamanda gerçekleştirdiği projelerle toplumsal gelişimi sağladığını, etkinlikleriyle halkı bilinçlendirdiğini, yönetimin siyasal kararlarını izlediğini ve gerektiğinde bu kararların eleştirilmesi ve uygulanmasında sorumluluk aldıklarını söylemiştir. Öğretmen adayları görüşlerini “Onlar toplanıp halkın sorunlarına ses getiriyorlar. Sorunları konuşuyorlar... Onların haklarını savunuyorlar”, “Örgütlü olmak gerekiyor bunu öğrendim. Herkes tek başına bir şey savunduğunda çok etkili olmuyor. Sonuçta daha toplu olarak bir şey üzerinde yoğunlaşırsa daha çok başarıya ulaşılabilir” biçiminde ifade etmiştir. Özellikle siyasal açıdan etkin olan STK'larda çalışan öğretmen adayları sosyal ve siyasal konularda daha çok bilinçlenmiştir. Bu STK'lara giden öğretmen adayları insan hakları, kanunlar, yönetimin kararları, uygulamaları ve hakların savunulması hakkında bilgi sahibi olmuştur. Bir öğretmen adayı bu konuda “Toplum kuruluşlarına girdimi ister istemez ben bir bireysem benim hangi haklarım var bir merak uyanıyor... Derslerde gördük çok hakkımız var ama kişisel olarak bunların farkında değiliz. Sivil toplum kuruluşları bu haklarımızı savunuyor... Gördüm ki birçok yanlış uygulamalar var, konuşup, tartışıyorlar ve mücadele ediyorlar...” demiştir.

Öğretmen adayları bu çalışmayla mesleğinde kullanabileceği bilgi ve öğretim becerisi edinmiştir. Edinilen bilgiler STK'ların çalışma alanına göre değişmiştir. Öğretmen adayları edindikleri bu bilgileri hem Sosyal Bilgiler dersinde hem de okuldaki diğer etkinliklerde kulüp çalışmalarında ve sosyal etkinliklerde kullanabileceğini düşünmektedir. Örneğin, STK'da ilkyardım konusunda bilgi edinen bir öğretmen adayı; “İlerde meslekte kullanırız. Mesela tatbikat yaptırabiliriz. Mesela onlara gösteririz... Bizde ileride okulda bu tür etkinliklerde kol [öğrenci kulüpleri] çalışmalarında bulunabiliriz” demiştir. Eğitimle ilgili STK'larda çalışanlar, “İlk defa staj becerisi kazandım ben öğretim becerisi kazandım ben. İlk defa öğrencilerle birlikte hem onların sorumluluğunu aldım”, “Öğretmen olarak öğrenciyi daha iyi tanımamızda etkili oldu” ve “Benim gerginliklerim korkularım vardı çocukların karşısına nasıl çıkacağım diye. Onlarla tanışmak onlara bir şeyler anlatmak gerginliğimi biraz aldı” diyerek eğitim konusunda kazandıkları

bilgi ve becerileri açıklamıştır. Bu çalışma öğretmen adaylarının kuram ve uygulama arasında bağ kurmalarını sağlamıştır. Bir öğretmen adayı okulda edindiği bilgileri STK'da uyguladığını, “Okulla birbirini tamamladı sanki. Okulda sadece öğrendik, ama orada uyguladık, yaptık ve gördük” diyerek açıklamıştır. Bir başka öğretmen adayı eğitimle ilgili STK'da çalışmalarının öğretim yeterliklerini geliştirdiğini ve kuram ile uygulamayı birleştirdiğini “Yapılandırıcı yaklaşımı ve yöntem ve tekniklerini gördük, örnek olay, gösterip yaptırma birçok yöntemi gördük. Orada uyguluyor sonra diyor ki biz ne yaptık... Yöntemleri nasıl uygulayacağımızı gördük. Okulda da görmüştük. Verdikleri bilgiler dersler konusunda katkı sağladı” biçiminde anlatmıştır. Bazı öğretmen adayları da katıldıkları konferans ve seminerlerde bilgilerini pekiştirmiştir. Bir öğretmen adayı, bu konuda günlüğünde şunları yazmıştır: “Bu derste öğrendiklerimi orada gerçekleştirdim. Bir vatandaş oldum yani. Normalde de bir vatandaşım ama bunun bir farkında değildim. Ama orda bir vatandaş olduğumu fark ettim, sorumluluklarım var. Haklarımı biliyorum ve buna göre konuşuyorum... Vatandaşlığın pratikliğini yaptım.”

Öğretmen adayları, STK'lar konusunda bir deneyim kazandıklarını, bu uygulamanın kendilerine örnek oluşturduğunu ve bunu öğrencilerine yaşatmak istediklerini belirtmiştir. Öğretmen adayları, bu deneyimlerini ilerde mesleki yaşamına yansıtacağını, öğrencilerine model olacağını, onları STK'lara yönlendireceğini ve benzer etkinlikler uygulayabileceklerini söylemiştir. Bir öğretmen adayı, “Sivil toplum kuruluşlarına bakış açım değişti. Öğrencilerim olsun çevremdeki insanlara olsun sivil toplum kuruluşları konusunda onlara rehberlik yapabilirim, STK ile ortak çeşitli etkinlikler düzenleyebilirim” diyerek etkin vatandaşlık eğitimi konusunda bilinçlendiğini söylemiştir.

Öğretmen adayları, kişisel gelişim açısından genel kültürünün, özgüveninin, empatinin geliştiğini, önyargılarının azaldığını, iletişim ve sosyal becerilerinin geliştiğini vurgulamıştır. Öğretmen adayları bu düşüncelerini, “Ben çok fazla düşüncelerimi ifade edemiyordum. Öğretmen adayyım ama karşımdaki beni anlasın diye bekliyordum doğru cümleyi de kuramıyordum. Öyle bir şey oluyor ki insan kendini anlatmaya çalışıyor”, “O kuruluşlara gidince bir özgüven geliyor” ve “İletişim ile ilgili bir şeyler de kattı... önce kendimi ifade edemezdim. Gidip kendimi anlatamazdım bir şeyi tanıtamazdım. Bunun sonunda gördüm ki caddeden bir insanı kolaylıkla ikna edebiliyorum ona bir şey sorabiliyorum.” biçiminde ifade etmiştir. Bazı öğretmen adayları ise, vatandaşlık sorumluluğunu günlük yaşamlarına yansıtmıştır. Çevre ile ilgili bir STK'da çalışan öğretmen adayı, “Çarşıya çıkıyoruz yerde gördüğümüz şişeleri alıyoruz. Yerdeymiş çöpteymiş hiç gocunmadan topladık cebimize koyduk. Yapmazdım daha önce böyle bir şey” diyerek görüşünü belirtmiştir. Başka bir öğretmen adayı “Suyu eskisi gibi rahatça kullanamıyorum artık” diyerek yaşamındaki değişimi dile

getirmiştir. Bazı öğretmen adayları; “Vicdanen çok rahatladım. O günün sonunda çok rahat çok iyi uyuyordum. Çünkü çok iyi bir şey yaptığımı düşünüyordum” ve “İnsanlara yardım etmek çok güzel bir duygu bence” gibi sözleriyle mutlu olduklarını söylemiştir.

Sorunlar: Hangi Sorunlarla Karşılaştık?

Öğretmen adayları, STK’lardan ve kendilerinden kaynaklanan sorunlar yaşamıştır (Tablo 4). STK’lardan kaynaklanan sorunlar, ilgi göstermeme, etkin olmama, sık adres değiştirme ve üyelik istekleridir. Bir öğretmen adayı STK’nın ilgilenmeme sorununu, “Çok yoğunlar herhalde. Bir düzen yoktu...” diyerek belirtmiştir. Öğretmen adayları kendileriyle ilgilenildiğinde gönüllüğün arttığını düşünmektedir. Bazı öğretmen adayları, etkin bir STK bulmakta zorlanmıştır. Bir öğretmen adayı; “Derneğe giderken yolda sorduk birine. Gittik ama çok içler acısı. Çok arka sokaklarda bir yerde. Kapıda sadece A4 kağıda yazılmış [derneğin adı vardı], bir tabelası bile yoktu... Sonra da bizim aktif bir etkinliğimiz yok. Katılamazsınız dediler” diyerek bazı STK’ların sadece adının olduğunu vurgulamıştır. Bazı öğretmen adayları, STK’ların kendilerini üye olmaya zorladığına ve “Ders için geliyorsanız gelmeyin. Gönüllü iseniz gelin” biçiminde açıklamalarına tanık olmuştur. Bir öğretmen adayı STK’lar konusunda yaşadığı hayal kırıklığını şöyle ifade etmiştir:

Birçok sivil toplum örgütlerine gittik oralardan elimiz boş dönünce aktif olmadıklarını söylediler. Sadece bir isim olduğunu ama bir etkinlikleri olmadıklarını söylediler. Bunu düşündüm aslında. Ben onları gözümde hep aktif olan sürekli etkinliklerle uğraşan kurumlar olduğunu düşünüyordum. Gidip görünce orada oturan sadece beyefendiler ya da hanımefendiler var sadece gelenlerle görüşüyorlar. Hiç kimse gelmiyor tuhaf geldi bana. Yakıştıramadım. Daha farklı olmalıydı.

Tablo 4. Öğretmen Adaylarının STK Deneyiminde Yaşadıkları Sorunlara İlişkin Görüşleri

Sorunlar	f	%
STK kaynaklı sorunlar		
STK’ların etkin olmaması	19	40.4
STK’ların ilgisizliği	15	31.9
STK’nın üyelik isteği	4	8.5
STK’nın sık adres değiştirmesi	3	6.3
Öğretmen adayı kaynaklı sorunlar		
Yeterli katılım sağlayamama	17	36.1
Çekingen tutum	9	19.1
Ailelerin tepkisi	6	12.7

Kendilerinden kaynaklı sorunlar ise, yeterli düzeyde katılım sağlayamama, ailelerinden tepki alma ve çalışmayı ilk defa yaptıklarından dolayı çekingen davranmadır. Yeterli düzeyde katılım sağlayamama için derslerin yoğunluğu ve zamanı yönetememe gerekçesi sunulmuştur. Bir öğretmen adayı bu konuda şunları söylemiştir: “Ben eğitim sorumlusuydum. Ama o kadar da aktif olduğuma inanmıyorum. Çünkü her hafta sonu toplantılarına gidiyorum. Ama daha fazla onlar nasıl yapıyorsa ben de içlerinde olmam gerek. Ama derslerimden dolayı pek de içlerinde olamıyorum”.

Bazı öğretmen adayları siyasete karışma korkusu nedeniyle ailelerinden tepki aldıklarını söylemiştir. Bir öğretmen adayı, babasıyla olan konuşmasını “Babamla telefonda konuşurken babama dedim ben dernekteyim. Babam diyor ki ne derneği? Ben sana siyasete karışma demedim mi? O böyle siyasi olunca korkuyor bak diyor mitinglere falan gitme” biçiminde anlatırken bir başka öğrenci ise, annesine neden çalışmayı söyleyemediğini, “Benim anneme söylemedim sendika olduğunu sadece ödev yaptığımı biliyor ... gideceğimi bilse derdi aman kızım karışma böyle şeylere. Korkar çünkü... Oku sadece karıştırma siyaseti derlerdi” diyerek anlatmıştır. Bir öğretmen adayı da yaptığı etkinlikler için annesini nasıl ikna ettiğini; “Sevap olan bir şey yapıyorsun dedi. Başta şey düşündü ne işin var orada gibisinden ama sonra iyi yapıyorsun dedi. Ne yaptığımı her akşam anlattığımda sonra öyle düşünmeye başladı” diyerek açıklamıştır.

TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Araştırma sonucunda, STK'larda çalışan öğretmen adaylarının sadece kişisel ve vatandaşlık yeterlikleri değil mesleki yeterliklerinin de geliştiği görülmüştür. STK'lar öğretmen adaylarının edilgen ve devlete olan görev ve sorumluluk odaklı vatandaşlık algısının etkin vatandaşlık algısına dönüşmesine katkı sağlamıştır. Bu dönüşümde, STK'ların toplumsal ve siyasal rolleri, hizmetleri ve toplumsal yararlarının görülmesi etkili olmuştur. Öğretmen adaylarının, vatandaşların STK'larda yer almasını vatandaşlığın bir boyutu olarak düşünmeleri önemli bir kazanımdır. Benzer araştırma sonuçlarında STK deneyimi olan öğretmen adaylarının etkin vatandaşlık algısının daha güçlü olduğu görülmektedir (Akın ve Özdemir, 2009; Doğanay, 2009; Karahan ve diğ., 2006).

Araştırmada, STK'lar sosyal ve ahlaki sorumluluk ve toplumsal katılım alanında etkin vatandaşlık eğitimine katkı sağlarken siyasal okuryazarlık alanında kısmen katkı sağlamıştır. Öğretmen adaylarına göre sadece birkaç STK'da siyasal okuryazarlığı geliştirecek etkinlikler yapılmıştır. Bu sonuç, vatandaşlık yeterliklerinin geliştirilmesinde STK'ların yapısı ve

etkinliklerinin önemli rol oynadığını göstermektedir. Türkiye’de STK yapısı, işlevleri üzerine yapılan çalışmalarda STK’ların siyasetten uzak duruşu vurgulanmaktadır (İçduygu, Meydanoglu ve Sert, 2011; Yeğen ve diğ., 2010). Park (2007), dört STK ile yaptığı çalışmada STK’ların vatandaşlık eğitimine farklı katkılar getirdiğini, bazı STK’ların öğrencilerin toplumsal katılım yeterliklerini geliştirdiğini, bazılarının sosyal ve ahlaki sorumluluk ve siyasal okuryazarlık yeterliklerini geliştirdiğini belirtmiştir.

Bu araştırmada, topluma hizmet uygulamasına ilişkin araştırma sonuçlarında öğretmen adaylarının sosyal sorumluluk kazanma, iletişim ve sosyalleşme becerilerini geliştirme açısından benzer sonuçlara ulaşılmıştır (Ayvacı ve Akyıldız, 2009; Elma ve diğ., 2010; Özdemir ve Tokcan, 2010; Sönmez, 2010). Ancak, öğretmen adaylarının STK’larda bilgi ve farkındalık kazanması, STK’ların toplumsal ve siyasal rollerini anlaması ve eğitimde STK’lardan nasıl yararlanabileceğine ilişkin fikir edinmesi bu araştırmanın ortaya koyduğu farklı sonuçlardır. Öğretmen adayları, bir STK kapsamında çalışarak STK’larla vatandaşlık eğitimi için nasıl işbirliği yapılabileceğini bizzat yaparak-yaşayarak deneyimlemiştir. Sosyal Bilgiler öğretmeni olarak ileride STK’larla nasıl işbirliği yapılabileceğini görmüştür. Öğretmen adaylarına etkin vatandaşlık eğitimi kapsamında bir örnek üzerinden fikir vermesi ve ön deneyim oluşturması araştırmanın en önemli sonuçlarından biridir.

Sonuç olarak, vatandaşlık eğitimi amacıyla STK’larla yapılan işbirliğinin, STK’ların yapısıyla ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Bu tür çalışmalarda istenilen sonuçların alınmasında uygulama öncesi, süreci ve sonrasında işbirliği yapan kurumların kimi önlemler alması gerekebilir. Bu bağlamda, STK’lar etkin vatandaş yetiştirmede okullarla işbirliğine açık olmalı, yapılanmalarında öğrencilerle çalışan birimler oluşturmalı ve etkin vatandaşlık eğitimine ilişkin öğrencilere yönelik etkinlikler planlamalıdır. Öğretmen eğitimi kurumlarında, öğretmen adaylarının etkin vatandaşlık kazanımlarının sürekliliğini sağlamak için farklı derslerde STK ile ilgili etkinlikler yapılmalı, uygulama öncesi etkin STK’lar belirlenmeli ve bunlarla işbirliği yapmak için iletişime geçilmeli, uygulama sürecinde öğretim elemanı öğretmen adaylarını gözlemelidir.

KAYNAKLAR

- Akın, U. ve Özdemir, M. (2009). Öğretmen Adaylarının Demokratik Değerlerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi: Eğitim Bilimleri Fakültesi Örneği. *Anakara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 42(2), 183-198.
- Aksit, N., Hartsmar, N., & Moraeus, L. (2008). “NGOs and higher education: working together for citizenship education and the development of identities.” [Online] Retrieved on 21-July-2012 at URL: <http://dspace.mah.se/dspace/bitstream/handle/2043/8731/NGOs%20and%20Higher%20Education.pdf?sequence=1>

- Avrupa Konseyi (2011). *Avrupa Konseyi Demokratik Yurttaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Bildirgesi*. Strasbourg: Avrupa Konseyi Yayınları. [Online] http://www.coe.int/t/dg4/education/edc/Source/Charter/Charter_brochure_TU.pdf adresinden 15.06.2012 tarihinde indirilmiştir.
- Ayvacı, H. Ş. ve Akyıldız, S. (2009). Topluma Hizmet Uygulamaları Dersinin Bireye ve Topluma Kazandırdıkları ve Toplumun Beklentileri. *Milli Eğitim*, 38(184), 102-119.
- Bajaj, M. (2011). Teaching to transform, transforming to teach: Exploring the role of teachers in human rights education in India. *Educational Research*, 53(2), 207-221.
- Creswell, J. W. (2007). *Qualitative inquiry & reseach design*. (2nd Ed.). London: Sage.
- de Weerd, M., Gemmeke, M., Rigter, J., & Van Rij, C. (2005). Indicators for monitoring active citizenship and citizenship education. Amsterdam: Regioplan Beleidsonderzoek. Retrieved 26-October-2012 at URL: http://ec.europa.eu/education/more-information/doc/citizenship_en.pdf
- Doğanay, A. (2009). Öğretmen Adaylarının Vatandaşlık Algısı ve Eylemlerinin Siyasal Toplumsallaşma Bağlamında Değerlendirilmesi. *I. Uluslararası Avrupa Birliği, Demokrasi, Vatandaşlık ve Vatandaşlık Eğitimi Sempozyumu* içinde (s. 18-35). Ankara: Pegem A.
- Elma, C., Kesten, A., Kiroğlu, K., Uzun, E. M., Dicle, A. N. ve Palavan, Ö. (2010). Öğretmen Adaylarının Topluma Hizmet Uygulamaları Dersine İlişkin Algıları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 16(2), 231-252.
- Gearon, L. (2006). NGOs and education: Some tentative considerations. *Reflecting Education*, 2(2), 8-22.
- Jagannathan, S. (2003). The role of nongovernmental organizations in primary education: A study of six NGOs in India. [Online] Retrieved on 21-October-2012 at URL: <http://elibrary.worldbank.org/docserver/download/2530.pdf?expires=1354185638&id=id&accname=guest&checksum=ABDBFB8714A019ADF139AE36AAC23CDE>
- İçduygu, A., Meydanoğlu, Z. ve Sert D. Ş. (2011). Türkiye’de sivil toplum bir dönüm noktası. *Uluslararası Sivil toplum Endeksi Projesi Türkiye Ülke Raporu II*. İstanbul: TÜSEV Yayınları.
- Kallioniemi, A., Lalor, J. Misiejuk, D., & Zaleskiene, I. (2009). *Developing the curriculum with NGOs*. [Online] Retrieved on 21-October-2012 at URL: <http://www.londonmet.ac.uk/fms/MRSite/Research/cice/pubs/hec/hec-design-08.pdf>
- Kallioniemi, A., Lalor, J., Misiejuk, D., & Zaleskiene, I. (2011). *Higher education and NGO collaboration in teacher education*. [Online] Retrieved on 21-October-2012 at URL: <http://cice.londonmet.ac.uk>
- Karahan, F., Sardoğan, M. E., Özkaymaklı, E. ve Dicle, A. N. (2006). Öğretmen Adaylarında Demokratik Tutum, Nevrotik Eğilimler ve Kendini Gerçekleştirme. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30, 149-158.

- Keyman, F. E. (2008). *Avrupa'da ve Türkiye'de Sivil Toplum*. http://www.siviltoplumakademisi.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=473:avrupada-ve-tuerkiyede-sivil-toplum&catid=49:akademik&Itemid=113 adresinden 25.09.2012 tarihinde indirilmiştir.
- MEB. (2005). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu 6-7. Sınıflar*. Ankara: MEB Yayınları.
- Moustakas, C. (2004). *Phenomenological research methods*. (1st Ed.). London: Sage.
- NCSS. (1992). *A vision of powerful teaching and learning in social studies: Building social understanding and civic efficacy*. Retrieved 01-August-2006 at URL: <http://www.socialstudies.org/positions/powerful>
- Özdemir, S. M. ve Tokcan, H. (2010). Topluma Hizmet Uygulamaları Dersinin Öğretmen Adaylarının Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30, 41-61.
- Park, S. Y. (2007). *Citizenship education through NGOs*. Retrieved 20-May-2012 at URL <http://www.citized.info/pdf/commarticles/Citizenship%20Education%20through%20NGOs%20-%20sun%20young.pdf>.
- Potter, J. (2002). *Active citizenship in schools*. London: Kogan Page Limited.
- QCA. (1998). *Education for citizenship and the teaching of democracy in schools: Final report of the advisory group on citizenship (the Crick report)*. London: QCA.
- Sönmez, Ö. F. (2010). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Topluma Hizmet Uygulamaları Dersine Yönelik Görüşlerinin Kazanım Boyutunda Değerlendirilmesi. *The Black Sea Journal of Social Science*, 2(2), 53-72.
- Yeğen, M., Keyman, E. F., Çalışkan, M. A. ve Tol, U. U. (2010). Türkiye'de Gönüllü Kuruluşlarda Sivil Toplum Kültürü. Yaşama Dair Vakfı. (YADA) <http://www.yasamadair.org/Adminjkl/1.pdf> adresinden 25.08.2012 tarihinde alınmıştır.

